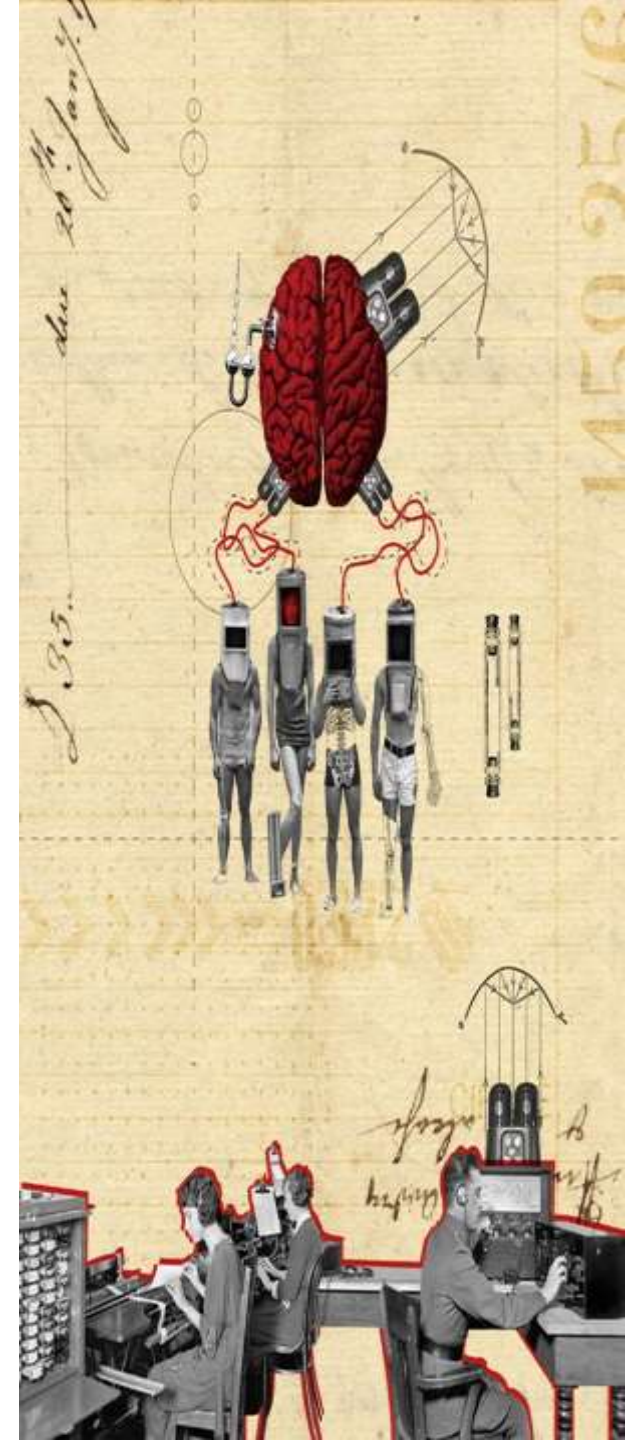

tělo
medicína
technologie

eva šlesingerová

- zdraví a nemoc jako předmět sociálních věd
- medicína jako sociální instituce, medikalizace
- nemoc jako metafora_ příklad: autismus
- spočítejte mi tu nemoc, 4P medicína
- závěr_ léčba budoucích těl a medicínské utopie

magie

antropologie náboženství a etnomedicíny

- Od 60-tých let 20století samostatná disciplína věnující se sociálním a kulturním dimenzím medicíny/medicín, zdraví a nemoci
- aspekt náboženství
- magie/náboženství x racionalita a věda _ medicína - kosmologie
- vztah k tělu/pojetí těla a osoby
- etnobotanické, etnomedicínské, etnopsychiatrické systémy

magie
antropologie
náboženství a
etnomedicíny

- 60. a 70. léta 20. století - ustanovení nového přístupu k ne-západním medicínálním koncepcím
- západní tradice je sama ovlivněna kulturou a historicky situována - objekt zkoumání
- „západní“, „moderní“ a „vědecký“- více neutrální termín biomedicína

medicínský pluralismus a medikalizace
biomedicína, biotechnologie, komplementární
medicína, šamanství, etnomedicíny, rituály a léčba

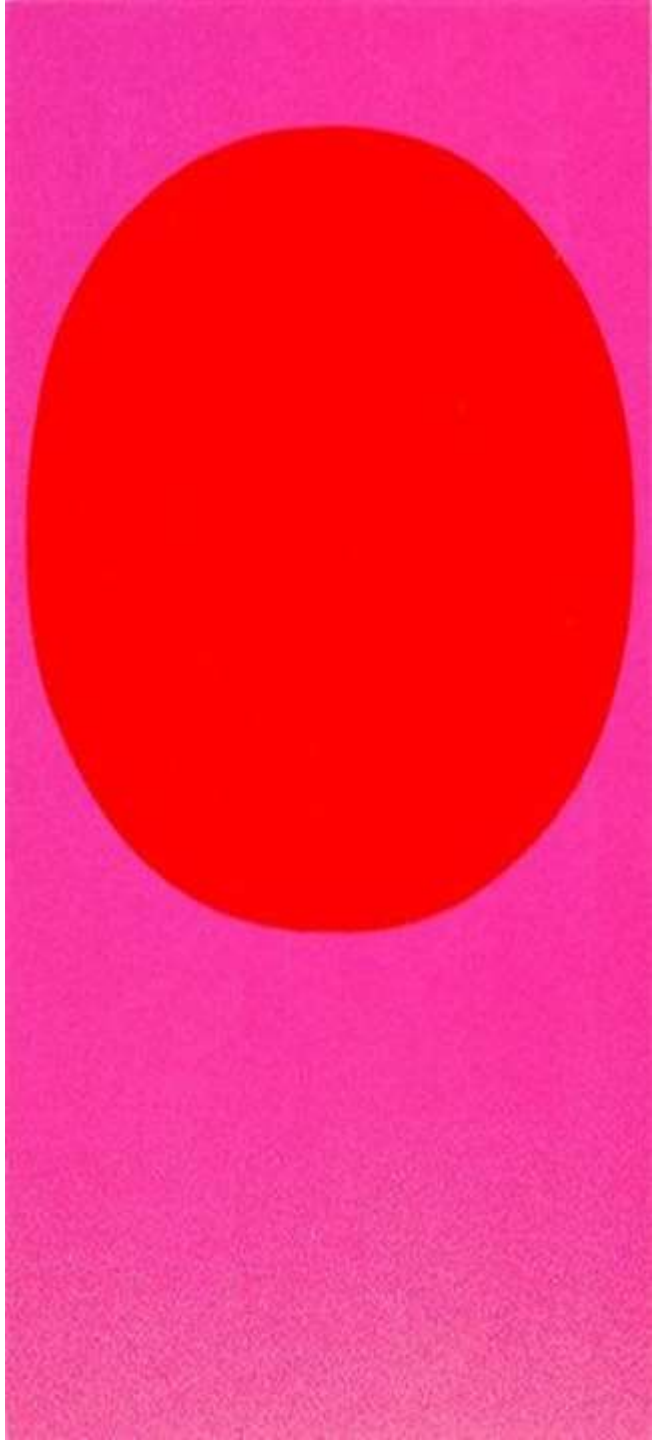

medicína jako rituál

Viktor Turner/příklad dvojčat

- medicína jako léčba abnormalit
- pro Ndembuy dvojčata paradoxem, tj. je v rozporu s tím, co je považováno za přiměřené a možné
- fyziologicky absurdní
 - sice důraz na plodnost, ale také na zachování přirozené míry
 - Ndembuská kultura nedojí krávy, kozy, ovce pro potřeby člověka – tudíž hrozí nedostatek mateřského mléka
 - Rituál wubwang´u
 - U jiných afrických společností: kalahari (zabití), Ašanti – patří náčelníkovi, Nueroové – dvojčata jsou jedna osoba a ptáci (práci sedí na více vejcích, bytosti shora (boží děti)

„Pro kmen Ňakjusa je narození dvojčat děsivou událostí. Rodiče dvojčat i dvojčata samotná jsou abipasja, děsiví, jsou nebezpeční pro své příbuzné i sousedy, co bydlí hned vedle nich, a pro dobytek, který dostane průjem a natečou mu nohy, pokud se ho dotknou. Rodiče jsou proto izolováni a koná se složitý rituál, kterého se účastní široký okruh příbuzných a sousedů spolu s rodinným dobytkem. Kojenci jsou samozřejmě izolováni s matkou, ale nebezpečí hrozí spíše od rodičů než od samotných dvojčat. Slovo ilipasa se běžně používá ve významu „dvojčata“, „narození dvojčat“, ale přesný překlad zní „abnormální porod“ ...“

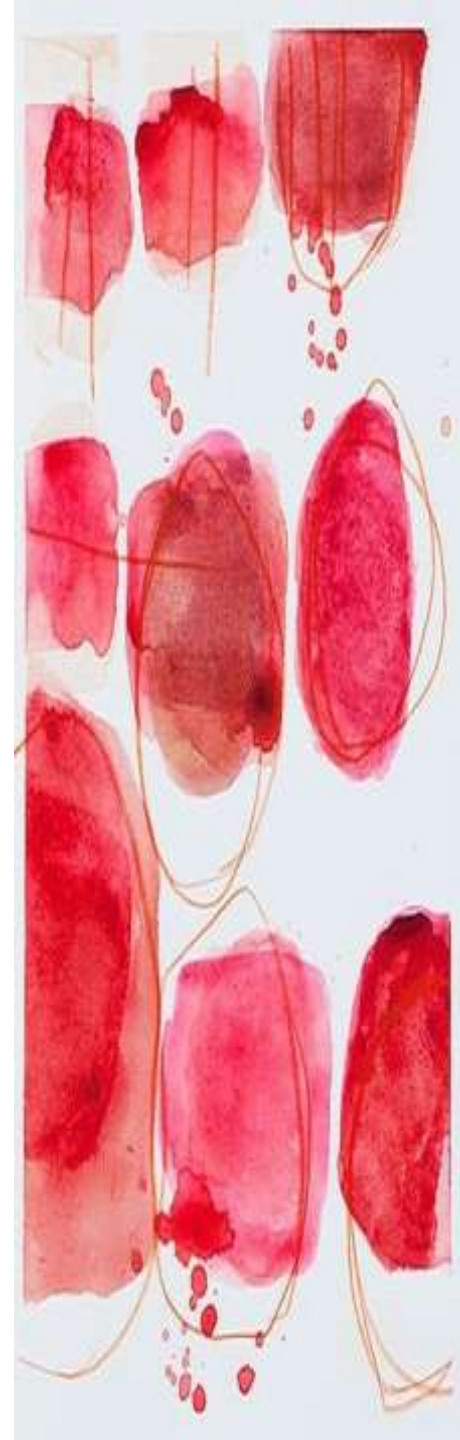

Mary Douglas

tělo, čistota a nebezpečí

- nečistota je kontextuální /nebezpečí taky
- nečistota je ohrožení pro řád
- tělo jako symbol hranic mezi čistým x nečistým
- symbol sociální struktury
- menstruační krev, sliny, sperma, moč
- Kwaiové - říše posvátného a nečistého, kosmologie, rituály - muži/ženy (stravují se odděleně, muži - posvátno, nahoře, ženy - nečisté, dole, bydlení - menstruační chýše)
- tělo, medicína jako udržení sociálního řádu a zvládnání rizik, lékařský materialismus

Bakteriální přenos choroby se stal velkým moderním objevem 19. století. Změnil naše životy do té míry, že je pro nás obtížné přemýšlet o nečistém bez kontextu patogenicity. Nečistota, vnímaná především jako nečistota tělesná, je potom druhotným produktem systematického uspořádávání a klasifikací záležitostí a některé představy znečištění se používají jako analogie pro vyjádření obecného pohledu na sociální řád. Moderní západní idea nezdravé nečistoty je tedy vnímána a určována prostřednictvím naší znalosti patogenních organismů (Douglas 1966)

příčiny nemocí

- hřích/vina
- disharmonie univerza
- nadpřirozené síly způsobí nemoc
 - ztráta duše
 - špatný osud/sudba
 - porušení tabu
 - kontakt se znečištěným člověkem/substancí
 - čarodějnictví/kletba
- a pak bakterie, viry, obezita, stres, imunita, ...
lékařský materialismus (Mary Douglas)

medikalizace

„medicína pokročila už tak daleko, že nikdo není zdrav“

- kognitivní mapa objímající realitu prostřednictvím konceptů zdraví, nemoci, patologie, normality, vědy
- medicína se stala důležitou institucí sociální kontroly a nahradila tak náboženství, zvykové právo
- vzrůstající počty diagnóz, vzrůstá důležitost biomedicíny v každodenním životě ve 20.století
- vztah k přechodovým stadiím (porod, dospělost, smrt) - léčí se, nahrazují se rituály přechodu
- tabu smrti, posvátné x profánní
- medikalizace - kde nemoc je oddělena od zdraví, choroba od zločinu, bláznovství od rozumu

- homosexualita
 - hyperaktivita/hypersenzitivita
 - smutek/splín
 - porod
 - stárnutí
-
- a další stavy a jednání jsou vzrůstající měrou medikalizovány a označovány za nemoci

medikalizace

biologické stáří jako nemoc

kód MG2A

- Code MG2A: „Old age“ (2018), Mezinárodní klasifikace chorob
- „Všichni stárneme. Co když je ale stárnutí považováno za patologický proces a hlavní rizikový faktor pro mnoho nemocí? A znamená to být nemocná – pokud jsem stará?“
- Podle WHO 22% světové populace bude ve věku 60 let do roku 2050 (pro srovnání v roce 2015 to bylo: 12%, The Lancet 2018)
- Life expectancy v Evropě a Severní Americe (Roser, Ortiz-Ospina and Ritchie 2019) vzrostla ze 40 let v roce 1800 na 80 roků v roce 2019_ vliv - biomedicína

susan sontag

medikalizace - *nemoc jako metafora*

jazyk a nemoc/ symbolizace nemoci/ nemoc jako metafora

- používání metafor:
- tělo přirovnávané k politice
 - tělo jako stát či monarchie mnoha buněk nebo stroj/továrna, umění/harmonie, náboženství/tělo je chrám
- ekonomie (plýtvání, spotřeba, promarnění vitality, abnormální růst či potlačení energie)
- vojenství (buňky jsou invazivní, kolonizují, invaze nádoru, bombardování radioaktivními paprsky...)
- organistické metafory - bakterie původci chorob: invaze, infiltrace, nemoc je nepřítel (vojenství) + degenerace (ekonomie)

autismus

diagnóza, kultura, jinakost, neurodiverzita

Kdo je tady normální?

autismus a jeho metafory

- z řeckého αὐτός *autos*, sám, (Bleuler 1911)
- Kanner (1943) (1) neschopnost ustavit sociální vztahy; (2) nedostatek v používání jazyka normálně za účelem komunikace; (3) Obsesivita pro udržení stejnosti, ritualizace, potíže se změnou; (4) Fascinace věcmi.
- autismus jako diagnóza až 80tá léta 20.století (DSM)
- socialita, normalita, a-typičnost, normalizace emocí, subjektivita
- člověk-stroj/počítač-člověk
- emoční robotika_ sensory, umělé emoce, tělo, tvář

autismus a jeho metafory_

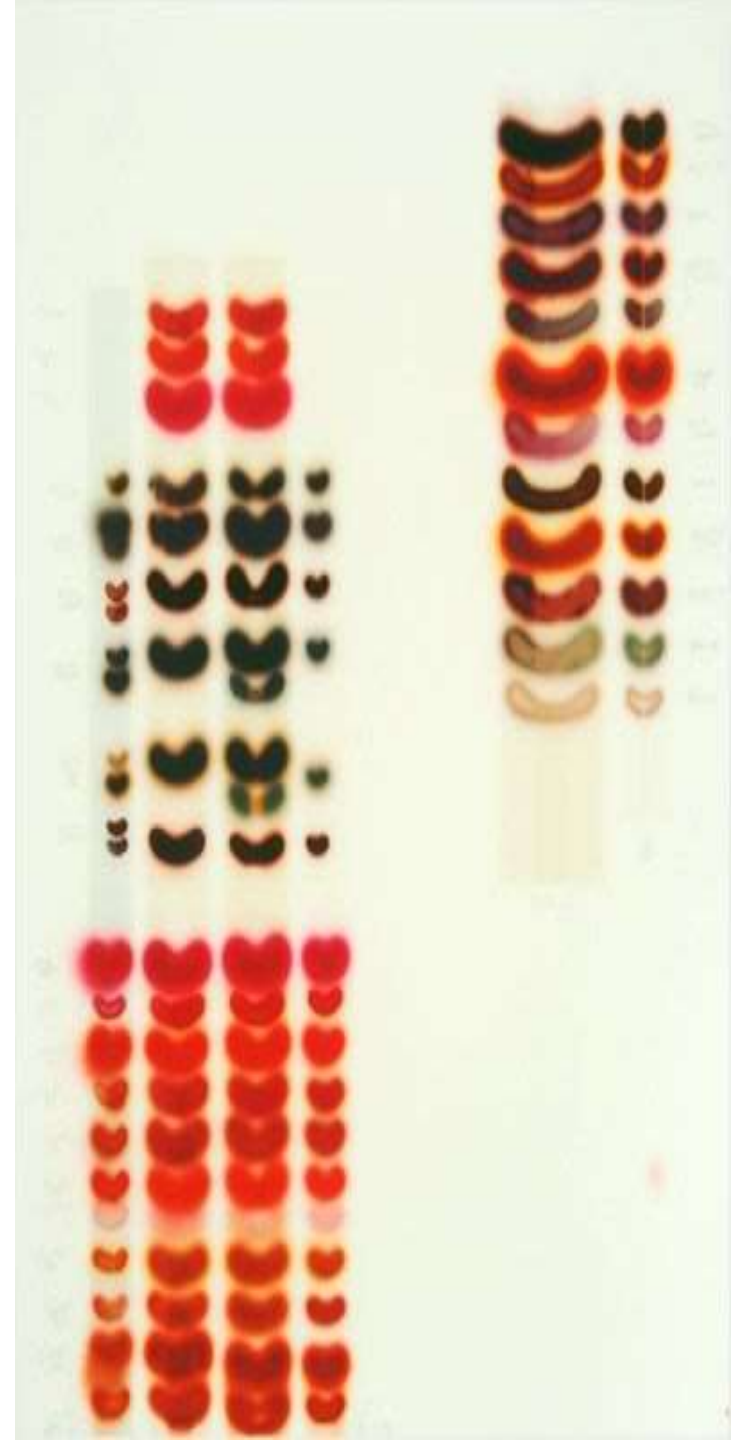
Danforth & Naraiian (2007)

Use of the Machine Metaphor Within Autism Research

- metafory osoby jako stroje (input, output)
- člověk jako stroj metafory součástí výzkumu autismu
- mysl jako počítač (information processing, storage, retrieval, and feedback)
- mozek jako kybernetický kontrolní systém
- dehumanizující metafory

Spočítejte mi tu nemoc!
4P medicína

4P medicína, biomedicína,

Spočítejte mi tu nemoc!

- Od 70tých let 20 století - medicína ovlivněna technologickým a vědeckým pokrokem
- biomedicína: genomika, bioinženýrství, biotechnologie, biostatistika
- 4P medicína: prediktivní, preventivní, personalizovaná a participativní

medicína a techno-utopie

- tělo/biologie jako informace
- syntetická biologie (tvorba nových biologických částí buněk, genomu), editování genomu, pokročilé buněčné technologie, organoidy, IVF, inženýrství života, kryotechnologie
- léčba vs vylepšování/nerovnosti/etické otázky

seznam literatury a další inspirace:

- Bynum W (2008) *The history of medicine: A very short introduction*. Oxford University Press.
- Douglas M (1966) *Čistota a nebezpečí/ Analýza kontextu znečištění a tabu*. Malvern.
- Foucault M (2010) *Zrození kliniky*. Pavel Mervart.
- Hayles K (1999) *How We Became Posthuman: Virtual Bodies in Cybernetics, Literature and Informatics*. The University of Chicago Press.
- Kolářová K (2014) *Disability/Jinakost - postižení - kritika. Společenská konstrukce nezpůsobilosti a hendikepu. Antologie textů z oboru disability studies*. Praha:SLON
- Murphy R (1987) *Umlčené tělo*. Praha: SLON.
- Porter R (2013) *Dějiny medicíny. Od starověku po současnost. (1983)*. Praha: Prostor
- Sontag S (1997) *Nemoc jako metafora, AIDS a jeho metafory*. Praha: Mladá fronta.
- Šlesingerová E (2014) *Imaginace genů. Sociologická perspektiva*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON.
- Šmídová, I, Šlesingerová, E. Slepíčková, L. (2015) *Games of Life. Sociological Perspectives*. Brno: Munipress.
- Turner V (1969) *Průběh rituálu*. Computer Press.

děkuji za pozornost!
eslesi@fss.muni.cz

10 leading causes of death in US

1900

1. Influenza and pneumonia
2. Tuberculosis
3. Gastritis
4. Diseases of the Heart
5. Cerebrovascular Disease
6. Chronic Nephritis
7. Accidents
8. Cancer
9. Certain diseases of infancy
10. Diphtheria

1998

1. Heart Diseases (31.4%)
2. Cancer (23.3%)
3. Cerebrovascular diseases (6.9%)
4. COPD (4.7%)
5. Accidents (4.1%)
6. Pneumonia and Influenza (3.7%)
7. Diabetes (2.7%)
8. Suicide (1.3%)
9. Diseases of Arteries (1.2%)
10. Nephritis (1.1%)

sociologie a medicína

- zdraví/nemoc
 - definice zdraví/nemoci, diagnóza, sociální kontext zdraví a nemoci (culture-bounded syndrome), normalita
- lidé, instituce, komunita
 - role pacienta a lékaře, nemocnice, dramaturgie nemoci
 - zdravotnictví jako systém veřejné politiky, veřejné zdraví
 - lobbistické a nátlakové skupiny za práva pacientů
- jazyk, historie, moc
 - zdraví populace
 - symbolika/metafory zdraví a nemoci
- medikalizace proces medikalizace
 - farmaceutický průmysl
- nové technologie
 - biotechnologie, medicína v laboratoři, molekularizace léčby, syntetická biologie, genetická terapie, farmacie

sociologie medicíny

sociální nerovnosti

gender, rasa, etnicita, věk,

geografie, sociální status, biokapitál

- tělesný vs. mentální hendikep
- jednotlivá odvětví medicíny nesou různou prestiž, LDN, záchytka vs. kardiologie
- genderová struktura medicínské profese

„Každé opravdové umění musí svá díla formovat razídkem krásy, poněvadž ideál nás všech se nachází v péči o vše zdravé. Vše zdravé je správné a přirozené a vše správné a přirozené je tudíž krásné.“

vidět a vědět

otevřete nějaké mrtvolý
ukažte mi ty bakterie

- <http://www.youtube.com/watch?v=bfS5hiGGZ7s>
- modernita - nemoc učinit viditelnou
- „aby lékař mohl vědět, musí vidět“
- role pitvy a mikroskopu (zrod mikrobiologie)
- role zviditelnění tělesnosti
- molekularizace těla, života, nemoci